

SHAXSNING IJTIMOIIY JOYLASHUVI VA IJTIMOIIY XULQ ATVORI

Termiz davlat pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti Kimyo ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabalari.

Abdualiyeva Shodiya
Mardonaqulova Marjona

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsning ijtimoiylashuvi, uning bosqichlari, turlari, shu bilan ijtimoiy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari, va ularni o'rganishda sotsiomadaniy yondashuvlar haqida so'z boradi. Maqolada insonning ijtimoiy faoliyati va uning turlari, ijtimoiy faollik omillari, shuningdek, uning jamiyat uchun qanday oqibatlarini ko'rib chiqiladi. Shuningdek, uning asosiy xususiyatlari va rivojlanish yo'llariga e'tibor qaratiladi.

Ka'lit so'zlar: Shaxs, jamiyat, ijtimoiylashuv, institutlar, psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, habitus, qadriyatlar.

Faoliyat deganda nima tushuniladi? Shuni ta'kidlash kerakki, bu umumlashtirilgan va ayni paytda murakkab tushunchadir. U tirik organizmlarni tavsiflash uchun ishlatiladi. Umumiy va umumiy gapiradigan bo'lsak, u holda faoliyat tirik materiyani ichki deterministik harakati sifatida tushuniladi. Ammo bizni alohida holat - jamiyatdagi shaxsning xatti-harakati qiziqtiradi. Va maqola mavzusini ochib, shuni aytish kerakki, shaxsning ijtimoiy faoliyati - bu shaxsning dunyoqarashi va qadriyat yo'nalishlariga ko'ra o'z hayotining asoslarini saqlab qolish yoki o'zgartirishga bo'lgan ehtiyoj. Namoyish uchun shart-sharoitlar va muhit - bu jamiyatdagi muayyan shaxsga ta'sir qiluvchi barcha omillar majmuasidir. Ijtimoiy faoliyat ko'pincha inson (yoki guruh) ma'lum bir foyda olish uchun odamlarning (yoki o'zining) hayot sharoitlarini o'zgartirishga urinishlarda namoyon bo'ladi. Bu kabi tadbirlarni amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar mavjudligini ham ta'kidlash lozim. Albatta, barcha harakatlar o'zaro bog'liqdir. Ammo agar odam endi yura olmasa, bu uning jamiyat hayotida ishtirok etmasligini anglatmaydi. Bu faoliyat turining ijtimoiy xususiyati tufayli mumkin. Ijtimoiy faoliyat aqliy va jismoniy ko'rinishlar bilan eng kuchli bog'liqdir. Bu ularning keyingi rivojlanishini belgilaydi. Shu bilan birga, shaxsning ijtimoiy faolligi ko'proq bog'liq bo'lgan muayyan qoidalar mavjud. Uning xususiyatini uchta so'z bilan ifodalash mumkin: dunyoqarash, majburiyat va iroda. To'g'ri, bularning barchasi uchun turli fanlar bir oz boshqacha qarashga ega. Ular bilan tanishish uchun siz falsafiy, psixologik va sotsiologik adabiyotlarni o'qishingiz mumkin. Shunday qilib, faoliyat nafaqat bevosita faoliyatning o'zi, balki uning yo'nalishi va muayyan sub'ektning mavjud ob'ektiv voqelik bilan turli xil faol munosabatlarga kirishish qobiliyatining o'lchovi sifatida ham ko'rib chiqilishi mumkin. Biroq, bu hodisaning umumiy qabul qilingan talqini yo'q. Umumiy va torroq talqinlar mavjud.

Ijtimoiylashuv ikkimonlama, ko'p yo'nalishli jarayondir. Biologik omillar va madaniyat o'rtasida, shuningdek, sotsializatsiyani amalga oshiruvchilar va ijtimoiylashganlar o'rtasida o'zaro ta'sir mavjud. Ijtimoiylashuv katta kuch hisoblanadi. Muvofiqlik istagi istisno emas, balki qoidadir. Bu ikkita sababga bog'liq: insonning cheklangan biologik imkoniyatlari va madaniyat tufayli yuzaga kelgan cheklovlar. Cheklangan biologik qobiliyatlar haqida gapirganda nimani nazarda tutayotganimizni tushunish qiyin emas: odam qanotsiz uchaolmaydi va uni bunga o'rgatib bo'lmaydi.

Maqolaning mavzusini yaxshiroq tushunish uchun sizga ikkita yondashuv bilan tanishishingizni maslahat beraman. Birinchisini S. A. Potapova taklif qilgan bo'lib, u sub'ektning dunyoqarashi va faoliyatini bir butun - ijtimoiy faoliyatning bir qismi deb hisoblaydi. Bundan tashqari, har bir harakatni bu tarzda ko'rib chiqish mumkin emas. Faqat o'sha faoliyat bir-biri bilan bog'liq ma'lum miqdoriy va sifat xususiyatlariga ega bo'lgan ijtimoiy faollik ko'rsatkichidir. Mustaqillik ham zaruriy shartdir. Boshqacha qilib aytganda, faoliyatni tashqaridan yuklamaslik kerak. Bu inson ehtiyojlarining mahsuli bo'lishi kerak. Ya'ni, aniq bir shaxsni ijtimoiy faol sub'ekt sifatida tan olish uchun siz uning ehtiyojlarini ongli ravishda amalga oshirishiga ishonch hosil qilishingiz kerak.

VG Mordkovichning uslubiy xulosasi ham qiziq. U faoliyatni sub'ektning muhim belgisi deb biladi. Agar boshqa birovning irodasi odamga yuklangan bo'lsa, u allaqachon faoliyatning tashuvchisiga aylanadi. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, individ sub'ektdan boshqa odamlarning vazifalarini bajaradigan, unga ehtiyoj sezmaydigan ob'ektga aylanadi. Ushbu turdagi odamlarni belgilash uchun "ijtimoiy passiv" tushunchasi kiritilgan. Shu bilan birga, ta'kidlanganidek, barcha ehtiyojlar faoliyatga harakatlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi, balki ularni qondirish ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan yoki muayyan jamoat manfaatlariga ta'sir qiladigan ehtiyojlargina. Bu holda xulq-atvor modelining tuzilishi sub'ekt tomonidan ko'zlangan maqsadlarga va afzal ko'rgan ta'sir vositalariga bog'liq.

Biz ilgari ta'limga nazariy yondashuvlar asosida bo'linishni muhokama qildik. Amaliy natijaga nazar tashlasak, ijtimoiy faollik hayotning quyidagi sohalarida namoyon bo'lishi mumkin:

1. Mehnat;
2. Ijtimoiy va siyosiy;
3. Ruhiy.

Atrofdagi dunyo bir joyda turmagani va doimiy ravishda o'zgarib turishi sababli, odam bu o'zgarishlarga yanada qulay hayot kechirishi kerak, shuning uchun insonning ijtimoiylashuvi jarayoni butun hayot davomida sodir bo'ladi. Insonning mohiyati bir joyda turolmaydi, shuning uchun u doimiy o'zgarishlarga duch keladi. Hayot - bu insonning atrofdagi doimo o'zgarib turadigan sharoitlarga moslashishi, inson esa ijtimoiy mavjudotdir.

Ijtimoiylashuv jarayonida odam ijtimoiy fazilatlarini rivojlantiradi, masalan, unga ijtimoiy munosabatlarning teng huquqli ishtirokchisi bo'lish imkoniyatini beradigan ko'nikmalar, bilimlar, ko'nikmalar. Ijtimoiylashuv jarayoni turli xil hayotiy vaziyatlarning shaxsiyatiga oldindan aytib bo'lmaydigan ta'sir etish sharoitida, shuningdek, shaxsning shakllanishiga maqsadli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiylashuvning maqsadi - shaxsning o'ziga xos xulq-atvor modelini ishlab chiqish, shaxsiy hayot tajribasini to'plash orqali individualligini rivojlantirish va shakllantirish.

Ijtimoiylashuv insonning ijtimoiy qadriyatlari va xulq-atvor me'yorlarini ishlab chiqishdan boshlanadi, shu tufayli inson jamiyatga mos kelishni o'rganadi. Keyin odam o'zining shaxsiylashtirilishiga va jamiyatning boshqa a'zolariga ta'sir o'tkazish imkoniyatiga intiladi. Yakuniy bosqich har bir insonni barcha imkoniyatlarini ochib beradigan guruhga birlashtirishdan iborat.

Ijtimoiylashuvning birlamchi va ikkilamchi darajalari mavjud. Boshlang'ich sotsializatsiya - bu bola tomonidan normalar va qadriyatlarni o'zlashtirishi, tug'ilish paytidan boshlab shaxsiyat shakllanishiga qadar bo'lgan shaxslararo munosabatlar sohasida sodir

bo'ladigan jarayon. Ijtimoiylashuv kichik guruhlarda amalga oshiriladi va unga shaxsning muhiti yordam beradi: ota-onalar, qarindoshlar, do'stlar, shifokorlar, murabbiylar va boshqalar.

Ikkilamchi sotsializatsiya bilan yangi me'yorlar va qadriyatlar o'zlashtiriladi, kamolot va jamiyatda bo'lish davrida shaxs o'zgaradi. Jarayon yirik ijtimoiy guruhlar va muassasalar darajasida, rasmiy muassasalar, maktab ma'muriyati, davlatlar va boshqalar ishtirokida amalga oshiriladi.

Shaxsning sotsializatsiyasiga birinchi navbatda biologik irsiyat ta'sir qiladi. Ushbu omil tufayli har bir inson dastlab o'ziga xos xususiyatga ega.

Ijtimoiylashuvga ijtimoiy muhit madaniyati, tajribali guruh va shaxsning individual tajribasi ta'sir qiladi.

Ijtimoiylashuv jarayoni ayniqsa yoshroq yillarda faollashadi. Bu vaqtda shaxs dunyoqarashi, jamiyat oldidagi mas'uliyati, ijodiy fikrlash qobiliyati, jamoada ishlash qobiliyati, o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini tarbiyalash zarurati, kasbiy fazilatlarni egallash va rivojlantirish, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, sifatida shuni aytish o'rinliki, biz tug'ilib o'sgan muhitdagi madaniy ustanovkalar bizning xulq-atvorimizga shunchalik katta ta'sir o'tkazadiki, biz individuallik va iroda erkiga ega emasmiz, degan tasavvur paydo bo'lishi mumkin. Buni jamiyat tomonidan oldindan tayyorlab qo'yilgan qoliplarga majburan tikishayotganday tuyuladi. Ba'zi sotsiologlar ijtimoiylashuv, hatto umuman sotsiologiya to'g'risida xuddi mana shunday, deb yozishgan edi, biroq bunday qarash mutlaqo noto'g'ri. Albatta, tug'ilishidan to'lingacha bizning boshqalar bilan o'zaro ta'sirga kirishishimiz bizning shaxsiyatimiz, hayotimiz, qadriyatlarimiz va xulq-atvorimizni belgilaydi. Biroq ijtimoiylashuv o'sha individuallik va erkning ham manbai hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ashurova, S., & Numonova, A. (2023). THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN FORMING TEACHERS' PEDAGOGICAL ABILITY. *Academia Repository*, 2(11), 46-53.

2. Ашурова, Ш. (2023). Оилада эр-хотин муносабатларини мувофиқлаштиришнинг ўзбек психологлари томонидан таҳлил қилиниши. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 67-71.21.

4. qizi Ashurova, S. F. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK QO'LLAB-QUVVATLASHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O'ZIGA XOS JIHATLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9 SPECIAL), 418-421.

5. qizi Ashurova, S. F. (2023). OILADA YOSHLARNING SOG'LOM TURMUSH TARZIGA MUNOSABAT SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(10 SPECIAL), 32-35.

8. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023). OILADA O'SMIRLARNING SOG'LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 363-368.

9. a, S. (2023). SOG'LOM PSIXOLOGIK TURMUSH TARZI TO'G'RISIDAGI TASAVVURLARINING SHAKLLANISHI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1).

10. qizi Karimova, M. N., & Ashurova, S. F. (2023). PROFESSIONAL TA'LIMDA TAHSIL OLAYOTGAN QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH VA ULARDA SOG 'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 369-373.

11. Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9-10).

12. Имонова, М. Б. (2023). Важность сестровых отношений в личном развитии. formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary sciences, 2(22), 120-123.

13. Erdanova Zamira Olimovna. (2023). ILLUMINATION OF THE PROBLEM OF USING THE PEDAGOGICAL APPROACHES OF AL-HAKIM AT-TERMIZI IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. World Bulletin of Social Sciences, 27, 13-17. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3221>

14. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6-9. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219>

15. Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Social Sciences, 27, 10-12. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220>

16. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>

17. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>